

Яременко О. Ф.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Хмельницького національного університету*

Yaremenko Oksana

*PhD, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of International Economics of
Khmelnitsky National University*

ПРОФЕСІЙНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТУ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Анотація. В роботі розглянуто наукові підходи до формування дефініції професійна відповідальність з точки зору соціальної, економічної, юридичної та інших складових. Зазначено, що кожен працівник має володіти якостями, відомими як особисті ресурси і вони становлять унікальний людський потенціал, що є основою його професійної відповідальності. Разом з тим, суб'єкт господарювання несе відповідальність щодо клієнтів, партнерів по бізнесу, власних працівників, що в підсумку забезпечить кадрову, соціальну безпеку, які є складовими його економічної безпеки.

Ключові слова: відповідальність, корпоративна відповідальність, юридична відповідальність, професійна відповідальність, складові відповідальності.

Вступ і постановка проблеми. Проблеми змісту та наслідків відповідальності все частіше постають серед практиків та у наукових роботах вчених. Здійснюючи свою діяльність, приймаючи рішення, компанії не можуть керуватися виключно поняттям власної вигоди, а зобов'язані враховувати можливі наслідки своїх дій на добробут усіх зацікавлених сторін. Актуальним завданням сучасної науки є також дослідження особливостей професійної відповідальності фахівця, яке забезпечує його особистісний розвиток та самореалізацію як суб'єкта професійної діяльності, відповідності вимогам щодо професійно-особистісного розвитку та передбачає професійну придатність та високий рівень професійної компетентності, соціальну та професійну мобільність та самостійність щодо прийняття обґрунтованих рішень.

Зважаючи на проведений аналіз наукових публікацій, можна зазначити, що в них здійснено концентрацію уваги на відповідальності з юридичної та соціальної точки зору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження тенденцій розвитку корпоративної соціальної відповідальності можна знайти у працях таких науковців, як Б. Кайфен, П. Друкер, Ф. Котлер, Н. Л. Кусик, А. В. Ковалевська, М. А. Саприкіна, О. В. Смірнова та ін. У них стратегія корпоративної соціальної відповідальності вважається невід'ємним атрибутом, що використовується, в першу чергу, великими транснаціональними і публічними компаніями для підвищення своєї ділової репутації, а також для поліпшення таких показників, як капіталізація і прибутковість. Така відповідальність полягає в тому, що компанія бере на себе виконання додаткових соціальних, екологічних та інших функцій, не прописаних у законодавстві. Тобто, виконання забезпечить від «бажання» компанії дотримуватись такої стратегії.

Більшість науковців пов'язують юридичну відповідальність виключно з протиправною поведінкою, правопорушенням, що тягне за собою негативні наслідки – покарання, санкції, державний примус. Йдеться про негативну (ретроспективну) юридичну відповідальність, а правомірні дії суб'єктів у дефініцію правової відповідальності не включені. І. А. Галагін досліджуючи праці англійського вченого ХІХ століття Дж. Мілля, який стверджував, що

відповідальність означає покарання [8]. Традиційним є твердження, що юридична відповідальність – це реакція держави на правопорушення і є мірою державного примусу. Юридична відповідальність означає, що суб'єкт, порушивши правову норму, має зазнати певних втрат, зокрема, позбавлення волі, втрат майнового характеру. Позитивна юридична відповідальність – це усвідомлення суб'єктом своїх дій та співвідношення цих дій зі змістом чинних правових норм. Позитивна юридична відповідальність є засобом, завдяки якому юридична відповідальність реалізується у правомірній поведінці особи, є підґрунтям для дотримання та виконання норм права, що певним чином має заохочуватись державою. Така відповідальність залежить від правового статусу особи, взаємозв'язку між державою та суб'єктом позитивної юридичної відповідальності (у т.ч. якщо такий суб'єкт – інша держава чи міжнародна організація), передусім у контексті їх взаємних зобов'язань [8].

Таким чином, дефініція відповідальності характеризує людське буття та окремі його напрями (юридичний, соціальний, педагогічний тощо) та елементи. Однак, більшість сторін цього поняття залишаються нерозкритими, теоретичні положення суперечливими нетипізованими.

Метою статті є здійснення теоретичного аналізу та узагальнення проблеми професійної відповідальності в контексті сучасних напрацювань за баатовекторними підходами до її висвітлення

Результати дослідження. Бути професійно відповідальним – означає гарантувати суспільству якісне виконання свого професійного обов'язку і вміти знаходити можливості для цього в будь-яких обставинах. Часто причиною шкоди є людський фактор – співробітник компанії при наданні професійних послуг може здійснити будь-яку помилку або недогляд, що в подальшому може стати причиною виникнення збитку або недоотримання прибутку як для самого підприємства, так і для контрагентів, партнерів.

Кожен працівник організації має володіти якостями, відомими як особисті ресурси і вони становлять унікальний людський потенціал. Вони можуть включати [3]:

– компетенції, кваліфікація та навички. Вони визначаються конкретною галуззю знань, освітою, рівнем про-

фесійних і спеціалізованих знань, попереднім досвідом роботи у певній сфері, сімейні, екологічні та культурні моделі та традиції;

– собиста ситуація. Відображається такими характеристиками працівника, як: вік, стать, сімейний стан, кількість дітей та їхній вік, стан здоров'я, психофізичний стан, соціальні відносини з навколишнім середовищем;

– розумові ресурси. Втілюються у мотивації, самосвідомості, вмінні бути наполегливим, відкритості до людей, самокритиці, впевненості, послідовності, діяльності, творчості, стійкості до стресів.

Ці якості є базисом формування професійної відповідальності працівника.

Дефініція (від лат. *Definito* – визначення, обмеження, встановлення межі), тобто виокремлення істотних ознак за допомогою відомих понять, відповідальності уперше конструювався в юриспруденції в II половині XV ст. та інтерпретувався як обов'язок. Звертаючись до сучасних напрацювань, можемо зазначити наступні підходи до його дефінування.

Великий тлумачний словник української мови трактує термін «відповідальність» як покладений на когось або взятий на себе обов'язок за певну ділянку роботи, справу, за чийсь дії, вчинки, слова [4, с. 87].

Філософський енциклопедичний словник вказує на той факт, що термін «відповідальність» характеризує міру відповідності поведінки особи наявним вимогам, чинним суспільним нормам, правилам співжиття, правовим законам [16, с. 67]

Соціологічна енциклопедія тлумачить поняття «відповідальність» як відповідність дій соціальних суб'єктів (особистості, соціальної групи, суспільства) взаємним вимогам, соціальним нормам, загальним інтересам тощо [14, с. 64].

Досліджуючи теоретичні підходи щодо з'ясування змісту поняття відповідальності у загально-філософському аспекті, науковцями зазначається, що феномен відповідальності філософами різних епох фіксувався, як правило, в ракурсі певного специфічного, притаманного саме цій епосі, виміру [12, с. 5]. І при цьому кожна наука (філософія, психологія, соціологія, педагогіка, юриспруденція) має своє бачення і підходи до дефініції «відповідальності».

Так відповідальність соціального суб'єкта на думку [12, с. 9] постає як його здатність координувати в процесі спільної діяльності свої дії з діями інших, усвідомлювати та належним чином коригувати наслідки своєї діяльності й бути готовим визнавати підзвітність своїх дій перед собою, співгромадянами та майбутніми поколіннями.

Відповідальність як філософсько-соціальна категорія відображає об'єктивний характер взаємодії суб'єктів діяльності (особистості, суспільства та соціальної групи) з погляду свідомого здійснення взаємних вимог, які детерміновані соціальними нормами [9, с. 7].

Соціальна відповідальність обумовлюється необхідністю підпорядковувати, координувати і коригувати у процесі спільної діяльності дії кожного з діями інших, приватний інтерес погоджувати із загальним [13, с. 7].

Категорію юридичної відповідальності варто розуміти як «здійснюваний у межах правовідносин добровільно, або за рішенням спеціальних органів держави, юридичний обов'язок особи, яка вчинила правопорушення, зазнавши відповідних несприятливих позбавлень та наслідків особистого, майнового та організаційного характеру, міра яких передбачена санкціями правових норм» [5].

Отже, аналіз наведених тлумачень поняття «відповідальність», в найбільш загальній характеристиці охоплює наступні аспекти:

– об'єктивний, що існує незалежно від конкретного суб'єкта і може бути покладений на будь-яку людину;

– суб'єктивний, що залежить від суб'єкта, який може приймати рішення і або брати на себе зобов'язання, або їх не брати;

– емоційний: сумніви, переживання, почуття відповідальності, обов'язку, совісті, провини за характер і результат своєї діяльності та можливі наслідки взятих зобов'язань чи прийнятих рішень.

На нашу думку, питання відповідальності, з урахуванням виконання посадових обов'язків має бути доповнена економічним і юридичним аспектами, що надасть поняттю конкретних критеріїв для характеристик. І якщо останні аспекти розкриті досить повно, то економічний напрям представлений фрагментарно.

Отже, зважаючи на напрацювання сучасних науковців щодо професійної відповідальності з точки зору економічного аспекту, відповідальність має стосуватись встановлення внеску конкретного працівника, групи або команди працівників в досягнення мети підприємства так і відповідальності суб'єкта господарювання до забезпечення моделі соціального підприємства, пов'язаного з формуванням принципів, на основі яких має будуватись його філософія і політика. Зміцнення такого зв'язку вимагає відповідного справедливого та поважного ставлення до працівників.

Методом реалізації першої частини є створення механізму/системи оцінки та визначення ефективності взаємозв'язку між внеском кожного із співробітників та його впливом у кінцевий результат.

Інший аспект – враховування участі у формуванні ринкової вартості підприємства, можливості кар'єрного росту, справедливості у розподілі коштів на оплату праці, прозорості та доступності для аналізу такого розподілу, турбота про здоров'я працівників та інше.

Професійна відповідальність має безпосередній зв'язок із питаннями кадрової та соціальної безпеки суб'єктів господарювання, оскільки саме через ці поняття можна визначити їх практичну наповненість.

Кадрові загрози дуже часто інтерпретують як небезпеку або, як фактори певних умов, що провокують виникнення загроз кадровій безпеці підприємства. В якості загроз розглядають девіантну поведінку співробітників, несприятливий соціальнопсихологічний клімат, лояльність персоналу, помилки в підборі кадрів, відсутність високої корпоративної культури тощо [6]. До загроз, що надходять з боку персоналу також відносять порушення порядку використання технічних засобів, що створюють умови для несанкціонованого доступу до конфіденційної інформації; порушення встановленого режиму збереження відомостей конфіденційного характеру і безпеки; порушення встановленого порядку фінансової звітності на підприємстві; злочинні та інші протиправні дії з особистих мотивів або в інтересах третіх осіб. До загроз безпеки підприємства треба зараховувати навмисні дії і помилки співробітників, а також злочинні дії персоналу через низький професіоналізм і недобросовісність.

Тісний зв'язок із відповідальністю має соціальна безпека – різновид безпеки, який розглядає стан суб'єкта господарювання, за якого забезпечується гідна праця і якісний рівень трудового життя працівників незалежно від віку, статі, рівня доходів, відбувається розвиток людського та соціального капіталів.

Одним із поширених методичних підходів до оцінювання рівня соціальної безпеки суб'єкта господарювання є індикаторний. За цим підходом визначити рівень, проаналізувати та оцінити соціальну безпеку суб'єкта господарювання можна через низку індикаторів (показників), які можуть бути як кількісними, так і якісними. При цьому оцінювання

соціальної безпеки полягає у порівнянні фактичних індикаторів діяльності суб'єктів господарювання з їх індикаторами чи встановленими граничними значеннями [15].

Сучасні українські підприємства, організації переймають закордонний досвід управління, в тому числі щодо питань професійно-соціальної відповідальності. Так, зокрема, у американських приватних компаніях, як правило, передбачений спеціальний документ, обов'язковий як для працівників, так і для роботодавців, – керівництво, що розробляється компанією на основі типових документів, які мають рекомендаційний характер. При прийнятті на роботу кожен співробітник повинен ознайомитися з ним і розписатися, що погоджується зі всіма викладеними в ньому правилами. Документ містить положення, які регламентують режим роботи та відпочинку працівників, порядок і терміни виплати зарплати, форми заохочення, порядок переведення на іншу роботу, атестацію, а також стажування, навчання та підвищення кваліфікації. Особлива увага приділяється етичним нормам і правилам поведінки, які будуються на ідеї, що компанія – це єдиний колектив, команда однодумців. Важлива частина документу – відносини із замовниками, клієнтами та відвідувачами. З юридичної точки зору, документ є місцевим нормативно-правовим актом, що закріплює права та обов'язки працівника та роботодавця в особі його керівних та інших посад. Відповідно, при розгляді трудових спорів до нього звертаються працівники та роботодавці, а також контрольною та правоохоронні органи.

Японський підхід до відповідальності закладено в самому сенсі бізнесу. Так, якщо звернутись до трактування японського слова «бізнес» («кеісі») складається з двох слів – «кеі», що означає «керувати світом у гармонії, сприяючи добробуту людей», та «еі», що означає «постійно докладаючи зусиль для досягнення» [1]. Отже, саме поняття «бізнес» в Японії передбачає відповідальність. Найпоширеніший вияв цього твердження – корпоративні зобов'язання в Японії щодо добробуту співробітників: «shokai kou», що означає «мати постійну роботу» [10, с. 62–63]. Бажаючи залучити й утримати клієнтів, японські компанії прагнули до встановлення з ними довірчих і довгострокових відносин. При цьому чесність, люб'язність, привітність і дотримання ділової етики брали гору над прибутком. «Турбуйся не про прибуток, а про добре ім'я» – таке прислів'я було в ходу у японських торговців, які приділяли велику увагу репутації свого товару і свого закладу [7]. Споживач для японців розглядається як благодать, якій фірма зобов'язана своїм успіхом. Японці люблять повторювати «о-кяку сама ва о-ками сама», що буквально означає: клієнт – це Бог. Маючи в своїй основі традиції довічного найму, японська компанія сприймається співробітниками як «сім'я». Працівник вважається членом «своєї» сім'ї, тому його відповідальність і права виходять за межі звичайних трудових обов'язків. Корпорація, в свою чергу, підтримує людину протягом всього життєвого шляху: допомагає в придбанні

житла, виділяє фінансову допомогу при народженні дітей, їх навчанні, виплачує значну допомогу і корпоративні пенсії. Варто також відзначити, що в Японії довгий час прибутком не був критерієм успіху і показником ефективності компанії – таким вважалася частка ринку. Тільки останнім часом підхід дещо змінився. За даними Японської Асоціації Маркетингу, багато японських компаній в даний час бачать можливість свого зростання не в прагненні домінувати на ринку, а в завоюванні споживчої лояльності [2].

Щодо неналежного або неретельного виконання професійних обов'язків відповідальність польського присяжного перекладача передбачає притягнення до професійної відповідальності. У рамках професійної відповідальності щодо польського присяжного перекладача застосовуються покарання у виді: зауваження; догани; призупинення права виконання професійних обов'язків польського присяжного перекладача на строк від 3 місяців до 1 року; позбавлення права виконання професійних обов'язків польського присяжного перекладача, з можливістю внесення клопотання про повторне надання права, не раніше 2 років від дати позбавлення цього права і після повторного складення кваліфікаційного іспиту. Інформація про покарання зазначається у реєстрі польських присяжних перекладачів [11].

Отже, аналіз тлумачень досліджуваного поняття дає підстави для ствердження про те, що дефініція професійної відповідальності є складним багатограним явищем, а тому комплексне уявлення про означений феномен може бути отримано лише в результаті його багатоаспектного розгляду, тобто з точки зору об'єктивно-суб'єктивної, емоційної, економічної, соціальної та юридичної. Зважаючи на викладене, можемо запропонувати «піраміду професійної відповідальності» в основі якої лежать емоційна, суб'єктивно-об'єктивна та знаннева (як наявність відповідних знань, навичок, компетенцій) складові, гранями – економічна, соціальна та юридична відповідальність і вершиною – професійна відповідальність, як елемент економічної безпеки від якої залежить стійкість і дієвість суб'єкту господарювання.

Висновки. Категорія відповідальності розглядається з різних точок зору і розкривається через поняття юридичної, соціальної, психологічної, емоційної та професійної відповідальності. Кожна з них є її елементом. Професійна відповідальність передбачає не лише юридичне покарання за невиконання чи неналежне виконання професійних обов'язків, але й належне виконання обов'язків суб'єкта господарювання зобов'язань перед власними працівниками, споживачами, партнерами. Зважаючи на світовий досвід, можна зазначити, що все більшого значення набувають відносини із замовниками, клієнтами та відвідувачами. І посадова особа, юридична особа має усвідомлювати, що порушивши правову норму, вона зазнає певних втрат, разом із тим, дотримання та належне виконання обов'язків, має заохочуватись як керівництвом підприємства, так і державою.

Список використаних джерел:

1. CSR in Asia. The real picture. URL: <http://www.csr-asia.com> (дата звернення: 05.11.2022).
2. Global Compact Network Singapore. URL: <http://www.csrsgapore.org/c/> (дата звернення: 04.11.2022).
3. Szmitka S. Teoretyczne i praktyczne uwarunkowania oceny okresowej w funkcjonowaniu współczesnego przedsiębiorstwa. *Socio-Economic Problems and the State*. 2017. Vol. 2. P. 208–229. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2017/17ssofwp.pdf> (дата звернення: 15.10.2022).
4. Великий тлумачний словник української мови / упорядник Т. В. Ковальова. Харків : Фоліо, 2005. 767 с.
5. Гринь О. Категорія юридичної відповідальності: методологічний аналіз поняття. *Правова держава*. 2016. № 24. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/9186/1/11-15.pdf> (дата звернення: 20.10.2022).
6. Єгіазарян А. С. Сутність нематеріальної мотивації персоналу підприємства та основні її компоненти. Участь молоді у розбудові агропромислового комплексу України: 32-ї студентської науково-теоретичної конференції, 18-20 березня

- 2020 р., Миколаїв : МНАУ, 2020. С. 95–98. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7031> (дата звернення: 23.10.2022).
7. Жмай О. В. Корпоративна соціальна відповідальність в країнах Азії. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2017. Т. 16. Вип. 1. С. 220–235. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/11242> (дата звернення: 05.11.2022).
 8. Іванова О. І. Юридична відповідальність як різновид соціальної відповідальності. *Вісник Академії адвокатури України*. 2012. № 3. С. 21–26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2012_3_4 (дата звернення: 01.11.2022).
 9. Кибальна Н. А. Виховання професійної відповідальності майбутніх фахівців цивільного захисту : автореф. дис. ... на здобуття ступеня канд. пед. наук : 13.00.07. Умань, 2016. 20 с.
 10. Корпоративна соціальна відповідальність: моделі та управлінська практика : підручник / за науковою редакцією д.е.н., проф., засл. діяч науки України О. С. Редькіна. Київ : ТОВ «Фарбований лист», 2011. 480 с.
 11. Літвін К. Професійна відповідальність польського присяжного перекладача. URL: <https://www.litwin.rzeszow.pl/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0-%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA/> (дата звернення: 01.10.2022).
 12. Осокіна Ю. С. Відповідальність соціального суб'єкта: філософський аналіз : автореф. дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.03. Київ, 2007. 18 с.
 13. Подорожній Є. Ю. Теоретичні підходи до визначення поняття «юридична відповідальність». *Вісник ХНУВС*. 2014. № 3 (66). С. 6–15.
 14. Соціологічна енциклопедія / укладач В. Г. Городяненко. Київ : Академвидав, 2008. 456 с.
 15. Ткаченко Т. П. Організаційно-методичні засади діагностики системи економічної безпеки промислових підприємств. *Науковий журнал «ECONOMIC SYNERGY»*. 2022. Випуск 3 (5). URL: <https://es.istu.edu.ua/index.php/EconomicSynergy/article/view/41/37> (дата звернення: 02.11.2022).
 16. Філософський енциклопедичний словник / Національна академія наук України Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди / головний ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

References:

1. CSR in Asia. The real picture. Available at: <http://www.csr-asia.com> (accessed November 05, 2022).
2. Global Compact Network Singapore. Available at: <http://www.csrsgapore.org/c/> (accessed November 04, 2022).
3. Szmítka S. (2017) Teoretyczne i praktyczne uwarunkowania oceny okresowej w funkcjonowaniu współczesnego przedsiębiorstwa [Theoretical and practical conditions of periodic evaluation in the functioning of a modern enterprise]. *Socio-Economic Problems and the State*, vol. 2, pp. 208–229. Available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2017/17ssofw.pdf> (accessed October 15, 2022).
4. Kovaljova T. V. (ed.) (2005) *Velykyj tlumachnyj slovnyk ukrajinskoji movy* [A large explanatory dictionary of the Ukrainian language]. Kharkiv: Folio. (in Ukrainian)
5. Ghrynj O. (2016) Kategorija jurydychnoji vidpovidalnosti: metodologichnyj analiz ponjattja [Category of legal responsibility: methodological analysis of the concept]. *Pravova derzhava*, vol. 24. Available at: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/9186/1/11-15.pdf> (accessed October 20, 2022).
6. Jeghiazarjan A. S. (2020) Sutnistj nematerialnoji motyvaciji personalu pidpryjemstva ta osnovni jiji komponenty [The essence of intangible motivation of the company's personnel and its main components]. *Uchastj molodi u rozbudovi aghropromyslovogho kompleksu Ukrajiny: 32-ji studentskoji naukovoto-retychnoji konferenciji* (Mykolajiv: March 18th-20th, 2020). Mykolajiv: MNAU. Available at: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7031> (accessed October 23, 2022). (in Ukrainian)
7. Zhmaj O. V. (2017) Korporatyvna socialjna vidpovidalnistj v krajinaх Aziji [Corporate social responsibility in Asian countries]. *Rynkova ekonomika: suchasna teorija i praktyka upravlinnja*, vol. 1(16), pp. 220–235. Available at: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/11242> (accessed November 05, 2022).
8. Ivanova O. I. (2012) Jurydychna vidpovidalnistj jak riznovyd socialjnoji vidpovidalnosti [Legal responsibility as a type of social responsibility]. *Visnyk Akademiji advokatury Ukrainy*, vol. 3, pp. 21–26. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2012_3_4 (accessed November 01, 2022).
9. Kybaljna N. A. (2016) *Vykhovannja profesijnoji vidpovidalnosti majbutnikh fakhivciv cyvilnogho zakhystu* [Education of professional responsibility of future civil protection specialists]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.07. Umanj. (in Ukrainian)
10. Redjkin O. S. (ed.) (2011) *Korporatyvna socialjna vidpovidalnistj: modeli ta upravlinsjka praktyka: pidruchnyk* [Corporate social responsibility: models and management practice]. Kyiv: TOV «Farbovanyj lyst». (in Ukrainian)
11. Litvin K. *Profesijna vidpovidalnistj poljskjogho prysjaznogho perekladacha* [Professional responsibility of the Polish sworn translator]. Available at: <https://www.litwin.rzeszow.pl/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0-%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%8C-%D1%81%D1%8C%D0%BA/> (accessed October 01, 2022)
12. Osokina Ju. S. (2007) *Vidpovidalnistj socialnogho sub'jekta: filosofskij analiz* [Responsibility of the social subject: a philosophical analysis]: avtoref. dys. ... kand. filosof. nauk: 09.00.03. Kyiv. (in Ukrainian)
13. Podorozhnyj Je. Ju. (2014) Teoretychni pidkhody do vyznachennja ponjattja "jurydychna vidpovidalnistj" [Theoretical approaches to defining the concept of "legal responsibility"]. *Visnyk KhNУVS*, vol. 3 (66), pp. 6–15.
14. Ghorodjanenko V. Gh. (ed.) (2008) *Sociologichna encyklopedija* [Sociological encyclopedia]. Kyiv: Akademvydav.
15. Tkachenko T. P. (2022) Orghanizacijno-metodychni zasady diagnostyky systemy ekonomichnoji bezpeky promyslovykh pidpryjemstv [Organizational and methodological principles of diagnostics of the system of economic security of industrial enterprises]. *Economic synergy*, vol. 3(5). Available at: <https://es.istu.edu.ua/index.php/EconomicSynergy/article/view/41/37> (accessed November 02, 2022).
16. Shynkaruk V. I. (ed.) (2002) *Filosofskiy entsyklopedychnyj slovnyk* [Philosophical encyclopedic dictionary]. Kyiv: Abrys. (in Ukrainian)

PROFESSIONAL RESPONSIBILITY IS A COMPONENT OF THE ECONOMIC SECURITY OF THE BUSINESS ENTITY

Summary. When carrying out their activities and making decisions, companies cannot be guided solely by the concept of their own benefit, but must take into account the possible consequences of their actions on the well-being of all interested parties. Taking into account the analysis of scientific publications, it can be noted that they focus on responsibility from a legal and social point of view. Social responsibility consists in the fact that the company undertakes the performance of additional social, environmental and other functions not specified in the legislation. That means, implementation depends on the company's "desire" to follow such a strategy. Legal responsibility is associated exclusively with illegal behavior, an offense that entails negative consequences. An urgent task of modern science is also the study of the features of the professional responsibility of a specialist, which ensures their personal development and self-realization as a subject of professional activity, compliance with the requirements for professional and personal development and provides for professional suitability and a high level of professional competence, social and professional mobility and independence in relation to making informed decisions. To be professionally responsible means to guarantee the quality performance of one's professional duty to society and to be able to find opportunities for this in any circumstances. Often the cause of damage is the human factor – an employee of the company may make a mistake or oversight while providing professional services, which in the future may cause damage or lack of profit for the company itself, as well as for counterparties and partners. The article examines scientific approaches to the definition of professional responsibility from the point of view of social, economic, legal and other components. It is noted that each employee must possess qualities known as personal resources, and they constitute a unique human potential that is the basis of his professional responsibility. At the same time, the business entity bears responsibility to consumers, business partners, and its own employees, which will ultimately ensure personnel and social security, which are components of its economic security. On the basis of foreign experience and summarizing theoretical developments, it was proposed to use the concept of "pyramid of professional responsibility".

Key words: responsibility, corporate responsibility, legal responsibility, professional responsibility, components of responsibility.